

Funkcja turystyczna Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego

Dariusz Sokółowski, Barbara Szyda

Abstrakt. Potrzeba wypoczynku z dala od tłumów i miejskiego zgiełku kieruje ludzi ku obszarom przyrodniczo cennym i jednocześnie mniej intensywnie wykorzystywanym. Parki krajobrazowe spełniają zazwyczaj niezbędne warunki, a posiadanie określonego statusu prawnego sprzyja łatwej ich identyfikacji. Należy do nich Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy (GWPK), gdzie bogactwo przyrody uzupełniają walory wypoczynkowe i krajoznawcze, a także elementy zagospodarowania turystycznego. Celem opracowania jest ocena stopnia rozwoju funkcji turystycznej na obszarze GWPK, obejmująca charakterystykę jego walorów turystycznych oraz stopnia turystycznego zagospodarowania i wykorzystania tego obszaru. W badaniu wykorzystano m.in. metodę opisową oraz waloryzację przyrodniczą obszaru, w ograniczonym zakresie zastosowano też badanie ankietowe. W konkluzji stwierdza się, że najcenniejsze walory badanego obszaru mają charakter przyrodniczy – często są to wyjątkowe w skali kraju ekosystemy przyrodnicze. Bazę materialną turystyki cechuje natomiast niski stopień rozwoju, przede wszystkim z punktu widzenia jakościowego. Można ją uznać za jedną z barier rozwoju turystyki na obszarze GWPK i przyczynę niedostatecznego wykorzystania jego walorów dla potrzeb turystyki i rekreacji.

Słowa kluczowe: obszary przyrodniczo cenne, walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, ruch turystyczny

Abstract. Tourist function of the Gostynińsko-Włocławski Landscape Park. The need to relax away from urban crowd and bustle leads people to travel to the areas of high natural value and low intensity of use. Landscape parks meet these requirements, and their legal status helps to easily recognize these areas. One of such parks is Gostynińsko-Włocławski Landscape Park (GWPK), where the natural richness is complemented with recreational and landscape values, as well as elements of tourist infrastructure and services. The aim of the paper is to evaluate the level of development of tourist function in GEPK, which includes the characteristics of the tourist resources, level of development of tourist infrastructure and services, and level of its use. The study uses, among others, the descriptive method and valorization of natural resources of the area. In a limited scope, it also uses survey method. It concludes with the statement, that the most valuable resources of the study area are natural ones, and some ecosystems are unique on the national level. Tourist infrastructure, in turn, is lowly developed, particularly in terms of its quality.

It is one of the barriers to develop tourism in GWPK, and a reason for insufficient use of its resources for tourism and recreation.

Keywords: naturally valuable areas, tourist attractions, tourist development, tourist traffic

Wstęp

Turystyka i rekreacja stanowią ważną formę użytkowania obszarów chronionych, w tym parków krajobrazowych, które wyróżniają się cennymi wartościami krajobrazowo- przyrodniczymi, a często również historycznymi oraz kulturowymi. Celem opracowania jest charakterystyka i ocena walorów oraz stopnia rozwoju funkcji turystycznej na obszarze Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego. Badanie przeprowadzono na podstawie danych wtórnych (GWPK, GUS, mapy topograficzne) oraz pierwotnych (badanie ankietowe). Do oceny atrakcyjności turystycznej GWPK wykorzystano metodę bonitacji punktowej. Metoda ta polega na przyporządkowaniu poszczególnym cechom występującym w granicach danej jednostki przestrzennej wartości liczbowej – zgodnie z przyjętą skalą wartości (Warszyńska 1974). W konkretnym przypadku wykorzystano siatkę kwadratową kilometrową (długość boku – 1 km). Celem badania ankietowego była m.in. ocena preferencji turystów odwiedzających badany obszar. Ocena atrakcyjności turystycznej, wyniki badania ankietowego oraz wykorzystane mapy pochodzą z pracy magisterskiej P. Trzeciak (2013), napisanej pod kierunkiem D. Sokołowskiego.

Walory turystyczne jako determinanta rozwoju funkcji turystycznej

Utworzony w 1979 r. Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy jest jednym z najstarszych tego rodzaju obszarów chronionych w Polsce. Położony jest on na terenie dwóch województw: kujawsko-pomorskiego i mazowieckiego, zajmuje powierzchnię 389,5 km² na obszarze pomiędzy Włocławkiem, Kowalem, Gostyninem i Płockiem. Park chroni tereny pradoliny Wisły wzdłuż jej lewego brzegu. Większość obszaru zajmują lasy (62,3% powierzchni całkowitej), znaczny udział w strukturze powierzchni mają też użytki rolne (29,4%), a wody zajmują 3,3%. O atrakcyjności turystycznej GWPK decydują przede wszystkim jego walory przyrodnicze, na które składają się: lasy z bogatą florą i fauną, sieć wodna oraz urozmaicona rzeźba terenu. Jeziora umożliwiają m.in. uprawianie turystyki wodnej, natomiast lasy posiadają dogodne warunki dla turystyki pieszej, rowerowej i konnej. Walory antropogeniczne są względnie nieliczne i ich znaczenie dla turystyki jest drugorzędne.

Lasy

W obrębie parku najczęściej spotykany jest bór sosnowy, w którym dominuje sosna pospolita, a w domieszcze występuje zazwyczaj brzoza brodawkowata. W zachodniej części

Parku, głównie w dolinach rzek, został wyodrębniony suboceaniczny bór świeży. Z kolei w zbiorowiskach lasów liściastych GWPK występuje zespół lasów łęgowych – łąg olszowy i łąg wiązowo-jesionowy. Charakterystycznym zbiorowiskiem leśnym na terenie Parku są olsy, które tworzą dwa zróżnicowane zespoły leśne: ols porzeczkowy i ols torfowcowy. Siedliska olsowe związane są przede wszystkim z obniżeniami terenów, o silnie podmokłym podłożu, gdzie dominuje roślinność o charakterze bagiennym i szuwarowym. Niewielki areal zajmują fragmenty lasów łąkowych, charakteryzujące się wielogatunkowymi lasami liściastymi, występującymi na glebach brunatnych i rdzawno-brunatnych. W drzewostanach dominuje dąb bezszypułkowy i szypułkowy, grab zwyczajny oraz lipa drobnolistna.

Dzięki rozległym kompleksom leśnym o urozmaiconym drzewostanie obszar GWPK jest doskonałym miejscem do rozwoju turystyki przyrodniczej, w szczególności w powiązaniu z turystyką wiejską, w tym z agroturystyką.

Wody powierzchniowe

Na terenie GWPK oraz w obszarze jego otuliny znajduje się kilkanaście dużych oraz kilkadziesiąt małych jezior – 25 z nich ma powierzchnię powyżej 10 ha. Większość jezior jest dostępna dla turystów, jednak użyteczność dla turystyki niektórych akwenów jest ograniczona z powodu niewielkiej ich głębokości (2-3 m) i zaawansowanych procesów zarostania. Większość jezior na terenie GWPK zalicza się do II klasy czystości wód (Bernardelli 1994). Najbardziej atrakcyjne z punktu widzenia różnych form wypoczynku są przede wszystkim jeziora: Lubieńskie – największe w GWPK (203 ha) i jednocześnie najlepiej zagospodarowane pod względem turystycznym i wypoczynkowym, Białe – położone w otulinie Parku – charakteryzujące się korzystną dostępnością brzegową, czystością wód oraz bogactwem ryb, co wpływa na rozwój wędkarstwa, a także m. in. Przytomne, Skrzyneckie i Wikaryjskie, z których ostatnie wykorzystywane jest szczególnie intensywnie w okresie letnim przez mieszkańców pobliskiego Włocławka jako kąpielisko.

Flora i fauna

Teren GWPK posiada bogatą florę ze względu na specyficzne warunki siedliskowe, liczne wydmy, formy polodowcowe, jeziora i zabagnienia, które stanowią doskonałe warunki do osiedlania się różnych gatunków. Na obszarze Parku występuje m.in. około 800 gatunków roślin naczyniowych, w tej liczbie jest około 180 gatunków rzadkich w skali regionu, a około 70 objętych jest ochroną prawną (m.in. widłak goździsty, lilia złotogłów, sasanka łąkowa, naparstnica zwyczajna, storczyk szerokolistny).

Wśród fauny najcenniejszą grupę stanowią ptaki, a zwłaszcza gatunki wodno-błotne. Na omawianym obszarze stwierdzono łągi 130 gatunków i regularne pojawienie się na przelotach ponad 40. Co najmniej dwadzieścia gatunków umieszczonych zostało w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Gromada ssaków reprezentowana jest przez około 50 gatunków: 11 drapieżnych, 5 kopytnych, 16 gryzoni, w tym bóbr, 11 gatunków nietoperzy i 5 z rzędu

owadożernych. Połowa z wymienionych gatunków jest objęta ochroną prawną, a niektóre wpisane są do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Gady reprezentowane są przez 3 gatunki węży oraz 3 gatunki jaszczurek, a płazy – przez 2 gatunki płazów ogoniastych i 11 bezogoniastych wszystkie gady i płazy są pod ochroną.

Formy ochrony przyrody

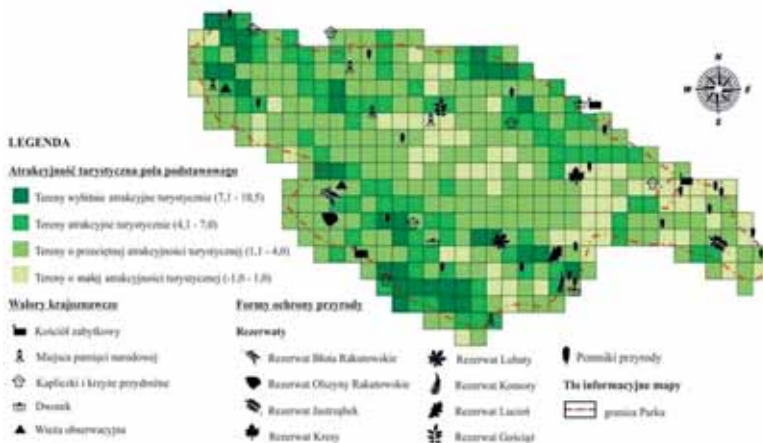
GWPK utworzono ze względu na występowanie na jego obszarze cennych walorów krajobrazowych oraz dobrze zachowanych osobliwości przyrody. Powołanie Parku przyczyniło się do ochrony na jego obszarze cennych elementów środowiska przyrodniczego, a także kształtowania krajobrazu leśnego przy równoczesnym jego użytkowaniu. Teren ten odgrywa istotną rolę w systemie ochrony przyrody oraz sieci ekologicznej Polski i Europy. Stanowiąc część korytarza ekologicznego Doliny Dolnej Wisły, GWPK pełni ważną funkcję w powiązaniach sieci obszarów chronionych o randze międzynarodowej (Bernardelli 2011, Cyzman 2003). W obszarze Parku występują różnicowane formy ochrony przyrody: obszary Natura 2000, pomniki przyrody, użytki ekologiczne; liczne są też gatunki roślin i zwierząt objęte ochroną gatunkową. Szczególnie ważnym walorem Parku są liczne rezerваты przyrody, skupione na jego obszarze oraz w otulinie.

Walory antropogeniczne

GWPK powołano w celu ochrony wartości przyrodniczych, jednak na jego terenie można również wskazać zasługujące na uwagę obiekty kulturowe – m.in. w Czarnem, Lucieniu, Łącku i Nowym Duninowie znajdują się cenne zespoły pałacowo-parkowe. W innych miejscach turysta może spotkać drewniane chaty pokryte strzechą (np. w Gorenium Dużym), a także cmentarze oraz przydrożne kapliczki i krzyże.

Waloryzacja przyrodnicza

Oceny atrakcyjności turystycznej GWPK dokonano za pomocą metody bonitacji punktowej, z uwzględnieniem zarówno elementów podwyższających, jak i obniżających atrakcyjność turystyczną środowiska przyrodniczego i krajobrazu. W pierwszej grupie uwzględniono: 1) formy użytkowania terenu, 2) różnice wysokości terenu, 3) długość linii brzegowej ekosystemów leśnych, 4) długość linii brzegowej zbiorników wodnych, 5) gęstość sieci rzecznej. Do elementów obniżających atrakcyjność turystyczną środowiska przyrodniczego zaliczono drogi (długość) o nawierzchni utwardzonej. Rezultat oceny prezentuje rycina 1.

Ryc. 1. Atrakcyjność przyrodnicza i walory krajoznawcze GWPK (źródło: Trzeciak 2013)
 Fig. 1. The attractiveness of nature and advantages of touring of GWPK

Zagospodarowanie turystyczne i ruch turystyczny

Zagospodarowanie turystyczne, rozumiane jako działalność polegająca na przystosowaniu środowiska przyrodniczego i antropogenicznego do potrzeb ruchu turystycznego, obejmuje przede wszystkim: ochronę i przystosowanie dla potrzeb turystyki walorów turystycznych, zapewnienie turystom możliwości dotarcia do obszarów, miejscowości oraz obiektów stanowiących cel podróży oraz zapewnienie turystom odpowiednich warunków egzystencji w miejscu będących celem wyjazdu turystycznego (zaspokojenie potrzeb noclegowo-żywnościowych) (Rogalewski 1974).

Zagospodarowanie turystyczne pozostaje na ogół w konflikcie z zasadami ochrony przyrody, które akceptują ludzką działalność w jak najmniejszym stopniu. Z tej racji na najcenniejszych przyrodniczo obszarach zagospodarowanie turystyczne jest słabo rozwinięte (por. Kożuchowski 2005).

Odpowiednie zagospodarowanie turystyczne na terenach chronionych ma na celu:

- zgodne z zasadami ekorozwoju wykorzystanie walorów;
- uniemożliwienie degradacji poprzez racjonalne rozproszczenie potoku turystów;
- zapewnienie właściwego kontaktu z naturą;
- właściwą intensyfikację ruchu turystycznego;
- uatrakcyjnienie obszarów;
- uzyskanie profitów finansowych dla lokalnego społeczeństwa (Poskrobko 2005).

Baza noclegowa i gastronomiczna

Wielkość bazy noclegowej decyduje w znacznym stopniu o możliwościach recepcyjnych danego obszaru. Na terenie GWPK zinventaryzowano 48 obiektów noclegowych o zróżnicowanej wielkości, dysponujących w sumie około 1300 miejscami noclegowymi. W strukturze bazy noclegowej przeważają gospodarstwa agroturystyczne, których liczba na terenie sześciu badanych gmin sięga 17 (łącznie 240 miejsc noclegowych), oraz ośrodki wypoczynkowe (15 – 647 miejsc noclegowych). Mniej jest hoteli, pensjonatów i zajazdów (razem 7 – 429 miejsc noclegowych). Pozostałe miejsca noclegowe o niesprecyzowanej liczbie (nieuwzględnionej w podanej wyżej wielkości sumarycznej) oferowane są na kempingach i polach namiotowych. W badaniach pominięto domki letniskowe i tzw. drugie domy indywidualnych właścicieli – z zasady nie przeznaczone na wynajem. Baza noclegowa jest w znacznej części przestarzała i oferuje noclegi o na ogół niskim standardzie.

W wyniku badań terenowych zinventaryzowano 16 obiektów bazy gastronomicznej, w tej liczbie było 6 restauracji oraz 10 barów i stołówek. Restauracje znajdują się najczęściej przy hotelach, pensjonatach oraz zajazdach i powiązane są z bazą noclegową. Bary i stołówki zlokalizowane są przy ośrodkach wypoczynkowych i polach namiotowych, połowa z nich to obiekty sezonowe. Wszystkie obiekty gastronomiczne występujące przy ośrodkach wypoczynkowych służą głównie potrzebom turystów.

Względnie słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna nie sprzyja intensyfikacji ruchu turystycznego na obszarze GWPK, z drugiej jednak strony jest to korzystne z punktu widzenia ochrony terenów przyrodniczo cennych. Na badanym obszarze występuje pewna strefowość rozmieszczenia zagospodarowania turystycznego, która wynika ze specyfiki tego terenu. W środkowej części Parku, w miejscu występowania rozległych kompleksów leśnych, zagospodarowanie turystyczne właściwie nie występuje. Na najcenniejszych obszarach objętych ochroną rezerwatową, turystyka odbywa się jedynie wzdłuż wytyczonych szlaków turystycznych.

Linearne formy zagospodarowania turystycznego

W graniach parku wytyczono 9 szlaków turystycznych pieszych, z których najdłuższe są: szlak żółty „Północny” o długości ok. 70 km oraz szlak zielony „Południowy” – o długości ok. 65 km. Uzupełniają je liczne szlaki rowerowe, z których najdłuższe (Międzynarodowy Szlak EuroVelo R-2, Szlak VeloMazovia, Szlak Włocławek-Płock, Szlak Wisły) wykorzystują wyłącznie bądź głównie drogi asfaltowe.

Ważną rolę w działaniach parku odgrywa edukacja przyrodnicza i ekologiczna. W celu popularyzacji wiedzy utworzono 8 ścieżek przyrodniczych o łącznej długości 85 km i liczbie 66 przystanków dydaktycznych, wyznaczonych przez miejscowe nadleśnictwa (Gostynin, Łąck, Włocławek) lub z inicjatywy parku. Oprócz funkcji dydaktycznej, ścieżki przyrodnicze stanowią również ciekawą ofertę turystyczno-krajoznawczą, wspomagając promocję walorów przyrodniczych i tradycji regionu (Cyzman 2003).

Ruch turystyczny

Z powodu braku monitoringu ruchu turystycznego, posłużono się informacjami uzyskanymi na podstawie badań ankietowych. Baza turystyczna wykorzystywana jest głównie sezonowo. Większość respondentów przebywa na terenie parku krótko (pobyty jednodniowe lub przejazdem, a zatem bez powiązania z noclegiem). Natomiast właściciele domków letniskowych deklarują przeważająco pobyty weekendowe. Większość wypoczywających pochodzi z położonych w pobliżu średnich miast (Płock, Włocławek), a także dużych, bardziej oddalonych (Warszawa, Łódź).

Atrakcyjność i zagospodarowanie turystyczne Parku w opinii turystów

Badaniem ankietowym objęto grupę dorosłych 300 turystów. Badanie przeprowadzono w okresie letnim. Najważniejsze wnioski są następujące:

- 66% ankietowanych uznało teren parku za atrakcyjny turystycznie;
- wśród najczęściej wymienianych walorów turystycznych znalazły się: lasy, jeziora i rzeka Wisła;
- do czynników ograniczających atrakcyjność turystyczną parku respondenci zaliczyli niewystarczającą infrastrukturę turystyczną i niedostateczną promocję obszaru;
- ocena bazy noclegowej nie wypadła pomyślnie, tylko 20% respondentów uznało ją za dobrą lub zadowalającą, natomiast po około 40% ankietowanych oceniło ją negatywnie bądź nie wyraziło swojego zdania na jej temat (na ogół osoby z niej nie korzystające); nieznacznie lepiej wypadła ocena bazy gastronomicznej;
- względnie wysoko oceniano stan czystości na terenie parku – tylko 10% respondentów wyraziło swoje niezadowolenie pod tym względem;
- wśród preferowanych form uprawiania turystyki w parku ankietowani wymieniali zazwyczaj turystykę wypoczynkową oraz krajoznawczą, kolejne miejsca zajęły aktywne formy spędzania czasu wolnego (turystyka rowerowa, piesza, kajakowa, konna); motywuje ich chęć spędzenia wolnego czasu w bliskim kontakcie z przyrodą oraz możliwość wyciszenia się, bądź odreagowania stresu;
- wypoczynek turystów ogranicza się najczęściej do jednodniowego pobytu z rodziną lub ze znajomymi.

Podsumowanie i wnioski

1. Położenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego przy południowej granicy strefy pojeziernej wiąże się z bogactwem przyrody i cennymi walorami krajobrazowymi. Głównymi walorami z punktu widzenia turysty są lasy, zajmujące ponad 62% powierzchni całego obszaru oraz jeziora, zajmujące łącznie 3,5% ogólnej powierzchni. Spośród ponad 40 zbiorników wodnych połowa nadaje się do użytkowania turystycznego, przy czym większość z nich charakteryzuje się II klasą czystości wód.

2. Na obszarze parku występują liczne formy ochrony przyrody, a także osobliwości fauny i flory, często reprezentujące unikatowe w skali kraju ekosystemy przyrodnicze.
3. Obszary o najwyższej atrakcyjności zlokalizowane są w południowej części parku, gdzie występują liczne jeziora i gęsta sieć rzeczna, ponadto występują tam względnie duże deniwelacje terenu. Duża atrakcyjność cechuje też obszary położone wzdłuż Wisły, a także w pobliżu jeziora Widoń i jeziora Rakutowskiego. Turystyka na terenie parku koncentruje wokół jezior, które są głównym powodem wizyt turystów.
4. Obszar parku charakteryzuje dobra dostępność komunikacyjna. Ważną cechą jego położenia jest sąsiedztwo Włocławka i Płocka oraz niewielka odległość od Warszawy i Łodzi, które to miasta stanowią główne źródło ruchu turystycznego.
5. Dobrze rozwinięta jest sieć szlaków turystycznych, nawiązujących swym przebiegiem do głównych walorów przyrodniczych i kulturowych parku.
6. Słabo wykorzystana jest baza noclegowa, zdominowana przez ośrodki wypoczynkowe o niskim standardzie wyposażenia i niezadawalającej jakości świadczonych usług. Podobne uwagi dotyczą bazy gastronomicznej, przy czym znaczna jej część ma charakter sezonowy. Oferta turystyczna oparta jest na podstawowych produktach, najczęściej ograniczonych do noclegu, który rzadko jest powiązany z wyżywieniem, a jeszcze rzadziej z innymi usługami, np. z możliwością wynajmu sprzętu wodnego.
7. Większość ankietowanych uważa Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy za obszar atrakcyjny, a jednocześnie słabo wykorzystany turystycznie z powodu zbyt małej promocji jego walorów.

Literatura

- Bernardelli L., Cyzman W., Drozdowski A., Klimkowska A. 2011. Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy. Informator przyrodniczo-turystyczny. GWPK, Kowal.
- Cyzman W. 2003. Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Gostynińsko-Włocławskie” przyroda, gospodarka, edukacja, turystyka i strategia działań. Nadleśnictwa: Gostynin, Łąck, Włocławek, Gostynin – Łąck – Włocławek.
- Koźuchowski K. 2005. Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji. Wyd. Kurpisz S.A., Poznań.
- Poskrobko B. (red.) 2005. Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych. WSE w Białymstoku, Białystok.
- Rogalewski O. 1974. Zagospodarowanie turystyczne. WSiP, Warszawa.
- Trzeciak P. 2013. Atrakcyjność turystyczna Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego. Maszynopis pracy magisterskiej. Wydział Nauk o Ziemi, UMK, Toruń.
- Warszyńska J. 1974. Ocena zasobów środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki na przykładzie województwa krakowskiego. Zeszyty Naukowe UJ, 350, Prace geogr., z. 36.

Dariusz Sokolowski, Barbara Szyda
Katedra Gospodarki Przestrzennej i Turyzmu
UMK w Toruniu
sokol@umk.pl, bszyda@umk.pl